

Adam Mars-Jones

Strukturális antropológia

A strukturális antropológia olyan pszichoanalízis, amely az individuálisnál szélesebb alapon nyugszik. Mindkét technika az emberi elme működését kívánja megismerni, úgy hogy ennek tudatalatti termékeit vizsgálja, de míg a pszichoanalízis egyetlen koponya mintáit tanulmányozza - ébren vagy álomban -, addig a strukturális antropológia a kommunális álomra, vagyis a rituális viselkedésre összpontosít. És szintúgy a pszichoanalízis nagyjából saját kultúrájára szorítkozik, míg az antropológia egy, az objektivitást elősegítő távolság preferenciájával operál olyan törzsek között, melyeknek tudatfölötti páncélja viszonylag kis ellenállást tanúsít az antropológus tudományos eszköztárával szemben. De ezek a határok magasabottak, és az átfedés foka elég közkeletű; noha Freud Bécsben volt, mégis szabadon tárgyalta kortársának, Woodrow Wilsonnak szellemi műveit - ki térben távol állt tőle -, valamint Leonardo da Vincit - ki időben esett messze -, és természetesen Oidipuszt - ki mind térben és időben messze állt. Hasonlóan a Lévi-Strauss uttörő munkája nyomán kialakult strukturális antropológiai technikák sok mindent felfedhetnek, melyek saját kultúránk számára megdöbbentőek lehetnek, persze csak akkor, ha óvatosan bár, de a maguk teljességében alkalmazzuk ezeket a technikákat.

És most a bevezetés után tekintsünk egy példát! Vidéki kórházban dolgozó nővérek gondjukba vettek nemrég egy férfit, akit felesége különös módon büntetett meg hűtlenségéért. Az asszony váratlanul érkezett haza a családi fészekbe, és tanúja lett férje kicsapongásának. A férj olyan szexuális kongresszussal volt elfoglalva, mely nagy zajjal és szintúgy nagy lelkesültséggel járt - oly jellemzők, melyek jó ideje hiányoztak már feleségével való bánásmódjából. Az asszony hangtalanul kiosont az ajtón, és csak a megszokott időben jött vissza. Izletes vacsorát készített, de néhány porrá tört altatót a burgonyapürébe kevert. A férj fáradtságra panaszkodott, így korán nyugovóra tért. Nem sokkal később a feleség levetköztette alvó hitvesét, majd pillanatragasztóval kezét a péniszéhez ragasztotta.

Az orvosok és a nővérek azzal a problémával álltak szemben, hogy hogyan is válasszák szét a manuális és a genitális húst kötődésükből, mindamellett valamilyen módszert is rögtönözniük kellett annak érdekében, hogy a beteg vizelhessen; végülis kozmetikai műtétre volt szükség, hogy visszaállítsák a testrészek eredeti állapotát.

mindenütt megjelenik; kielégíti annak igényét, hogy váratlan mélységekbe szaladjon; szinte már halljuk is valakinek a hangját: "most történt valamelyik évben, egy másik városban". Igyhát mitosz ez, még akkor is, ha valóban megesett, és bizonyosak lehetünk afelől, hogy ha a megfelelő kérdéseket tesszük föl, kifejti magát. De zenéjének dallama misztikusan fog csengeni füünkben egészen addig, míg a strukturális antropológia körmönfont sulyokjával meg nem döngetjük, amely tudomány számára a rezonanciák fontosabbak mint a puszta hangok.

1. TERMÉSZET/KULTÚRA

A döntő fontosságú ellentét - mint mindig - a természet/kultúra. A szexuális *vad*, mely viszont a házasságban *megszelídül*, s *vadkénny* nyilvánul meg a házasságtöréskor. A fenevadból szociális adhézió lesz, majd ismét elszabadul. Az enyvvé párlott állati részek nem fenyegetnek efajta "feltámadással"; így esik hát az asszony választása rá bosszújának eszközéül. Modern időnkben a ragasztó összetétele ritkán organikus, de a kollektív tudattalan mindig az; az emberi gyakorlat konstansaira referál, és nem pusztán az életre "ahogy élve van". A kollektív tudattalan a kronológiai rendtől függetlenül létezik, nem tart lépést a ragasztó-technológia fejlődésével. Meg kell mondani, hogy egyetlen férfit sem ment fel a görög mitológiában való járatlansága azalól, hogy apja halálát kívánja, s anyjának testét.

2. PUHA/KEMÉNY

Választott mitoszunkban az ellentétek másodlagos tengelyét a puha/kemény fogalompár jelöli ki; a házasember felvállalja a *keménységet* feleségével szemben, de minden más kontextusban puha marad. Az impotencia a hitvesi ágyban és a duzzadás akivül a társadalmi rendet és az elkövetkező generációkat egyaránt fenyegető, szimmetrikus veszély. De ekkor megbűnhődik a hűtlen férj, éppen bűnében való keménysége miatt, mégpedig oly keménységgel, melyet már nem képes kontrolálni, mert pontosan kontrolának hiánya az, amely meg van bélyegezve. A megcsalt asszony - a világ kasztráló nevetése közepette - férfiasságának (mely vétkének forrása) kifigurázásával visszacsalja férjét; és az általa létrehozott permanens erekció mindazonáltal rádöbbsenti impotenciájára. A keménység és a puhaság egyaránt nevetséges, egyformán visszataszító, amikor állandó, patológikus állapotként jelentkezik, s sem egyezés sem váltakozás nem közvetíti.

3. KABÍTÓSZER/ELESÉG

A házas férfi feláldozza a kellemes izgalmakat, a változatosságot, a szórakozást és az élet váratlan örömeit, s mindezt teszi magasabb értékek kedvéért; a kötelességek és a kis örömök világába lép. Szerződést ír alá, miszerint abbahagyja kisdud játékait a mezőnyben, és elkezd annak megművelését; erotikus kiválasztottjainak számát egyre kell redukálnia, mielőtt reprodukálhatná magát a következő generáció számára. A házasságba fektetett energia tökéként akkumulálódik; mely a szabad szerelemben csak

mezőnyben, és elkezd annak megművelését; erotikus kiválasztottjainak számát egyre kell redukálnia, mielőtt reprodukálhatná magát a következő generáció számára. A házasságba fektetett energia tökéként akkumulálódik; mely a szabad szerelemben csak elherdálódna, s végül semmivé válna. A házasember lemond a kábitószerként élvezett szexről, és egy intim vonzalmakkal teli életnek szenteli magát, a szex ekkor mint eleség jelenik meg; ettől a ponttól kezdve éhsége eloszlik, ahelyett hogy csak stimulálódna. De a csalfa férj azzal szegi meg a házasság metabolizmusát, hogy izgalmakra vágyik a fenntartás helyett. Nos, a nő, akinek hatalmában áll az éhséget csillapítani, az éhséget, melyet megvet a férj, azzal fizeti vissza adósságát, hogy a férfi étkébe gyógyszert kever. S a gyógyszernek inkább a narkotikus mintsem a stimuláló hatásának veszi hasznát; izgalom helyett nyugalmat nyújt, megemelkedett tudatállapot helyett tehetlenséget. Számára a hűtlenség olyan mint az alkohol, "nyugtató hipnotikum paradoxikus stimulációval", mélypont, mely magasként álcázza magát; s bosszúja szükségszerűen dramatizálja a hűtlenséghez való hozzáállását.

4. PRIVÁT/NYILVÁNOS

Amikor két ember férjként és feleségként köti össze életét, és többé már nem elsősorban szülei gyermekeinek tekintik magukat, akkor megváltozott státuszukat ritussal is ki kell fejezniük; amikor külön lakhelyeikről közös háztartásba költöznek, egyfajta szakrális alagúton haladnak keresztül, mely irreverzibilisen megkülönbözteti múltjukat jövőjüktől. Habár mindketten privát individumok, akiknek privát döntéseik vannak, mégis a nyilvánosság előtt is deklarálniuk kell ezt, és miközben drasztikusan vesztik el szüleikhez fűződő kötelekeiket, a mennyegzőjükön résztvevő emberek éppen azok, akiktől származnak.

Az, hogy templomban kötik-e meg frigyüket, vagy inkább a lehető legkevesebb külsőségekkel járó ceremóniát választják egy közjegyző előtt, mindegy; a szertartás egyik esetben sem kevésbé rituális mint a másikban, és ekként nem vethető el egyszerűen, többé meg sem említve. Renonszálni kell; olyan formulát kell találni, amely az egymáshoz kötődés ritusát szimbolikusan invertálja. Noha meghalt a mágia, a varázsigét a résztvevők szabadulásának érdekében visszafelé kell elmormolni. Kijózanodottságukat a maga teljes mivoltában kell előadni.

És láthatjuk miként működik ez a folyamat mitoszunkban. Az eredeti rituálé ünnepi, közösségi helyen ösztökéli keresztül a párt, a nászágy felé; ez ellen-rituálé ugyanabban az ágyban kezdődik, mely ekkor a bünösebb számára csapda s nem fészek, s mely a bünös résztvevőt egy ünnepélyességtől átítatott közösségi hely felé üzi. A nászágyban megittasult férj már ekkor megfizeti transzgressziójának árát; minthogy az izgalmat részesíti előnyben a biztonsággal szemben, ki kell tartania választása mellett, s ezzel biztonságát teljesen eljátsza. De még más is vár rá.

Feleségének szelekciója · a *templom* szimbolikus inverziójaként · a *kórház*, mely a kollektív tudattalan részéről kétségtelenül mesterfogás. A templom és a kórház respektívkusan az analízisnek ellenálló misztérium, illetve a misztériumnak ellenálló analízis otthonai; szuggesztív sötétség és elkerülhetetlen fény.

Közben megemlítendő, hogy csak a strukturális antropológia fokozza a misztériumot ennek kifejtése közepette. Itt végül tudomány és vallás frigyét köt és megállapodik.

De van még egy érdeme e minta-rendszernek, mely szerint a választott ágyát mellőző, s a szexualitást másutt kereső férfi az általa nem választott ágyban immobilizáltatott; egy olyan ágyban, melyben a test klinikusan vizsgált és kezelt, s ahol jóformán a gondolata sem merülhet fel annak a szenzuális komponensnek, melyet oly sokra tartott. Aszexuális ágyban, elfeledetten fekszik, kapcsolatai nincsenek, megosztván az épületet a többi, átmeneti lakóval, akiknek legalább a kilátásuk megvan arra, hogy egyszer visszatérjenek és folytassák félbeszakított életüket. S ő maga · noha a tett szabadságát a családi tűzhely biztonságával akarta kombinálni · mégis ridegül mindkettőtől megfosztatott.

5. KOMÉDIA/TRAGÉDIA

Strukturális elemeket vizsgáló tanulmányunk során ezidáig szemügyre vettük a ragasztót, az ágyat és a kórházat. Már csak a kéz és a pénisz maradt hátra. E két szervvel való szarkasztikus összeköttetés miatt az asszony predikamentumában inkább a komikus mintsem a tragikus aspektushoz áll közelebb; házasságának semmisségét inkább közröhejnek teszi ki, mintsem megtört szívének privációjába rejtekezne. Férjét mint tetten értet reprezentálja, maga a tett azonban ironikusan elbagatelizált; magatartása nem hűtlenségét, hanem önmeggyalázását bizonyítja rá. A kéz és a pénisz kényszerű kapcsolata igába fogja a férfi legnagyobb ambícióit és hűtlenségre való hajlamát.

(Nyilvánvalóan a férj jobb keze az, melyet neje · oly mókásan · odacementez; elképzelhetetlen, hogy azzal rongosítsa el szimbolizmusunk, hogy egy jobb-kezes bal kezét inzultálja. Ez teljesen idegen lenne egy olyan elmének a ragyogásától, amely nincs is tudatában annak, hogy működik!)

Szembe helyezi az oppozabilis hüvelykujjat · az evolúció e hatalmas vívmányát · a harmadik lábbal · azt a bűnös szövetet, mely azzal fenyegeti az emberiséget, hogy a differenciálatlanság mocsarába süllyed vissza. A nő mint fölöslegest deklarálja a matriális atrocitást, az ellene elkövetett bűnt pedig önkényeztetésnek itéli.

Az ő ellen-rituáléjának konstrukciójában olyan perszónává alakul át, kinek védjegye az *óhajok ironikus beteljesítése*; egyik mesebeli alakból a másikba változik át, fogoly királylányból boszorkánnyá. Vajon férje nem az ágyban, hanem másutt kíván kemény lenni? Az asszony elrendezi. Kalandra vágyik? Majd az asszony megnézi, mit tehet.

Az asszony ragasztóval biztosítja kettőjük szeparációját, az a kemény bánásmód pedig, melyet kieszél, paródiáját ejti férje férfiasságának. Mégis a nő végső csinye az a varázslatos képesség, hogy mást használjon fel bosszújának eszközeül; bizonyos felületen könyörület tapasztalható a ragasztóval végrehajtott tettében, noha a sebészeknek minden tudásukat be kell vetniük. Az a mód, ahogy a társadalom e tagjai végrehajtják az asszony parancsát, a büntetésnek a személytelenség auráját kölcsönzi; a nő maga távol marad a késtől, férjét közvetítőnek adja át operációra. Azok kollaborálnak a férj megszégyenítésében.

A kés valóban arra használatos, hogy helyrehozza az okozott kárt, de az áldozat számára ez nem nyilvánvaló, vagyis csak a legmélyebb szinten, ahol a szavak két ellentétes dolgot jelentenek (v.ö. Freud: Az alap-szavak bináris jelentéséről). A beteg keze péniszéhez *tapad*, s a doktoroknak *le kell választaniuk*.

De a kórházban található nők alapvetően fontosabbak mint a férfiak. A sebészek elsősorban férfiak, az ápolók nagyjából nők, és az ápolónők azok, akik a kórház közösségét képezik, legalábbis a beteg szemében. Az orvosok vizitálnak, az ápolónők ellenben mintha az osztályon élnének. Így a megcsaló büntetésének utolsó fázisa is beteljesül. Női kacaja közepette felesége most olyan nők kacajának teszi ki, akik újrajátszák az általában vett nő szubszervens alkalmazottból meg nem érthető manipulátorra történő transzformációját: nők, akik gyengédség nélkül nyúlnak hozzá, akik bár intim viszonyban vannak vele, mégse mutatnak semmiféle érdeklődést iránta, akik ellátják anélkül, hogy a gondjukra bizott férfival bármilyen kapcsolatot létesítenének; akik csak megerősítik egy olyan világból való számkivetettségét, ahol a nőt természetesen tekintik, és ahol talán még titokban nevetnek is rajta.

Mi maradt hátra eredeti történetünkből? Bizonyára semmi, ami mocskos vagy triviális, mivel ezek az elemek ellentétükbe abszorbeálódtak. Sőt, a szimplicitás is komplexitást eredményezett anélkül, hogy az előbbi alakját veszítette volna. Mert a történet felszíne alatt, mint ahogyan egy tökéletesen elkészített zöldseses spagetti zamatos szálai a hártya alatt, fekszik a mítosz kusza gazdagsága.

fordította **Oláh Csaba**